

ΕΡΗΣΥΚΕΥΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΟΙ Αρμένιοι ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Έρευνα/Συγγραφή Κειμένων: Αλέξανδρος-Μιχαήλ Χατζηηλύρας
εκ μέρους της αρμενικής θρησκευτικής ομάδας

Συντονισμός Έκδοσης και γλωσσική επιμέλεια: Κηλιάδος Διαφωτιστικών Εκδόσεων,
Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Φωτογραφίες: Φωτογραφικό αρχείο αρμενικής θρησκευτικής ομάδας

Καλλιτεχνική Επιμέλεια και Σχεδιασμός: Άννα Κυριάκου

Φωτογραφία Εξωφύλλου:

Το Μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου (Μαγκαραβάνκ ή Σουρη Μαγκάρ)

Απαγορεύεται αυστηρά η πώληση ή οποιαδήποτε άλλη εμπορική εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους της παρούσας έκδοσης.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση αποσπασμάτων με την προϋπόθεση της αναφοράς στην πηγή.

Οι εκδόσεις του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών διατίθενται δωρεάν.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΟΙ
Αρμένιοι
ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Μήνυμα του Εκπροσώπου της Θρησκευτικής Ομάδας των Αρμενίων	7
Σύντομη Ιστορία	8
Βυζαντινή περίοδος	8
Λατινοκρατία	9
Τουρκοκρατία	10
Αγγλοκρατία	10
Περίοδος Ανεξαρτησίας	14
Δημογραφικό Προφίλ	16
Σημαντικές Προσωπικότητες	17
Η Αρμενική Γλώσσα	18
Η Αρμενική Μητρόπολη	19
Χώροι Λατρείας και Προσευχής	20
Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	22
Οργανώσεις	24
Μνημεία	26
Κοιμητήρια	28
Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	29
Χρονολόγιο	30
Χάρτης με τους τόπους προέλευσης των Αρμενοκυπρίων	33
Αναφορές	34

Πρόλογος

Σύμφωνα με το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι Αρμένιοι, οι Λατίνοι και οι Μαρωνίτες της Κύπρου αναγνωρίζονται ως «θρησκευτικές ομάδες». Σε δημοψήφισμα το 1960, οι τρεις θρησκευτικές ομάδες κλήθηκαν να επιλέξουν να ενταχθούν είτε στην ελληνοκυπριακή ή την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Επέλεξαν να ενταχθούν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Ως εκ τούτου, τα μέλη και των τριών ομάδων απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια, δικαιώματα και οφέλη με τα μέλη της ελληνοκυπριακής κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων του δικαιώματος ψήφου, και του δικαιώματος της εκλογής τους σε δημόσια αξιώματα και θέσεις της Κυβέρνησης και της πολιτείας, σε όλα τα επίπεδα. Επιπλέον, οι Αρμένιοι, οι Λατίνοι και οι Μαρωνίτες, οι οποίοι ψηφίζουν στις Βουλευτικές Εκλογές ως μέλη της ελληνοκυπριακής κοινότητας, εκλέγουν επιπρόσθετα έναν Εκπρόσωπο από τις τάξεις τους στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Οι Εκπρόσωποι των θρησκευτικών ομάδων δεν έχουν δικαίωμα ψήφου, παρίστανται, όμως, στις συνεδριάσεις χωρίς να συμμετέχουν στις συζητήσεις του Σώματος. Ωστόσο, λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις τους σχετικά με νομοθετικά ζητήματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αντίστοιχη ομάδα τους.

Η σειρά των εκδόσεων «Οι θρησκευτικές ομάδες της Κύπρου» επιχειρεί μια βασική επισκόπηση, ένα εισαγωγικό περίγραμμα για τους Αρμένιους, τους Λατίνους και τους Μαρωνίτες της Κύπρου. Οι σύντομες αυτές εκδόσεις δεν αποτελούν καθ' οιονδήποτε τρόπο εξαντλητική αναφορά στο θέμα και, επίσης, δεν αναφέρονται στις διαφορές απόψεων και ερμηνειών που μπορεί να υπάρχουν μεταξύ των μελετητών και άλλων εμπειρογνομόνων, σε θέματα που σχετίζονται με τις τρεις ομάδες.

Η σειρά αυτή των εκδόσεων, που αποτελεί πρωτοβουλία του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, γίνεται με τη στενή συνεργασία των Εκπροσώπων των τριών θρησκευτικών ομάδων στη Βουλή των Αντιπροσώπων, στους οποίους εκφράζονται θερμές ευχαριστίες για τη σημαντική συμβολή τους. Οι ίδιοι ανέλαβαν ευγενώς την ετοιμασία των κειμένων και παραχώρησαν το φωτογραφικό υλικό. Ως εκ τούτου, τους ανήκει τόσο ο έπαινος όσο και η ευθύνη για το περιεχόμενο. Το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών ανέλαβε το γενικό συντονισμό και την παραγωγή των εκδόσεων, περιλαμβανομένων της γλωσσικής επιμέλειας, του σχεδιασμού και της εκτύπωσης. Ευελπιστούμε ότι η σειρά αυτή θα προκαλέσει το ενδιαφέρον του κοινού, καθώς και μελετητών, όσον αφορά τις θρησκευτικές ομάδες των Αρμενίων, των Λατίνων και των Μαρωνιτών της Κύπρου.

Αναπληρώτρια Διευθύντρια
Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Μήνυμα του Εκπροσώπου της Θρησκευτικής Ομάδας των Αρμενίων στη Βουλή των Αντιπροσώπων κ. Βαρτέκς Μαχτεσιάν

Αγαπτιέ αναγνώστη,

Η σύντομη αυτή έκδοση θα σου προσφέρει την ευκαιρία να πάρεις μια γεύση από τη μακρά ιστορία και την πλούσια κουλτούρα των Αρμενίων, ενός από τους αρχαιότερους λαούς του κόσμου, και ταυτόχρονα θα σου παράσχει λεπτομέρειες σχετικά με τη διαχρονική παρουσία των Αρμενίων στην Κύπρο.

Η Αρμενία ή Χαγιασταν, όπως είναι γνωστή στους Αρμένιους, θεωρείται από πολλούς επιστήμονες και ιστορικούς ως η κοιτίδα του πολιτισμού, ο τόπος όπου, σύμφωνα με τη Βίβλο, ξεκίνησε η ανασύσταση του πληθυσμού της Γης μετά το Μεγάλο Κατακλιυμό. Η Αρμενία τυγχάνει, επίσης, να είναι η πρώτη χώρα στον κόσμο που υιοθέτησε το Χριστιανισμό ως την κρατική της θρησκεία το 301 μ.Χ.. Με την «ανακάλυψη» του αρμενικού αλφαβήτου το 405 μ.Χ. από τον κλασικό λόγιο Άγιο Μεσρόπ Μαστότς, η Βίβλος μεταφράστηκε στην Αρμενική, επιτρέποντας στους Αρμένιους να παράγουν σπουδαία έργα λογοτεχνίας στη δική τους γλώσσα.

Έχοντας βιώσει περιόδους εξαιρετικού μεγαλείου και έχοντας υποστεί τραγωδίες, όπως την πρώτη Γενοκτονία του 20^{ου} αιώνα μεταξύ 1915 και 1923, το αρμενικό έθνος είναι σήμερα διάσπαρτο σε μικρές και μεγάλες κοινότητες ανά τον κόσμο. Περίπου 3,5 εκατομμύρια Αρμένιοι ζουν στη Δημοκρατία της Αρμενίας και στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ, ενώ γύρω στα 5,5 εκατομμύρια ζουν στην Αρμενική Διασπορά, τμήμα της οποίας είναι η κοινότητά μας που ζει στο αγαπημένο μας νησί, την Κύπρο.

Η σχετικά μικρή σημερινή αρμενοκυπριακή κοινότητα ουσιαστικά αποτελείται από απογόνους των επιζώντων της Γενοκτονίας· ωστόσο, η αρμενική παρουσία στην Κύπρο ανάγεται στο 578 μ.Χ., κατά τη Βυζαντινή περίοδο, όταν δημιουργήθηκαν χωριά όπως το Αρμενοχώρι και η Αρμίνου, ενώ η Αρμενική ήταν μία από τις επίσημες γλώσσες της Κύπρου κατά τη Λατινοκρατία. Αν και τα περισσότερα από τα ίχνη τους έχουν χαθεί προ πολλού, το φημισμένο Μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου στον Πενταδάκτυλο, ο γοθικός καθεδρικός ναός της Παναγίας της Τύρου ή της Τορτόζας στη Λευκωσία, καθώς και η πανέμορφη εκκλησία της Παναγίας του Καντσβώρ στην Αμμόχωστο, μαρτυρούν την παρουσία των Αρμενίων στην Κύπρο κατά τη Φραγκοκρατία, την Ενετοκρατία και την Τουρκοκρατία.

Σήμερα, μπορεί ακόμη κανείς να βρει Αρμενοκύπριους των οποίων οι γονείς ή οι παππούδες είχαν πρόγονους στην Κύπρο στις αρχές ή στα μέσα της Τουρκοκρατίας. Για εμάς τους Αρμενοκύπριους, η Κύπρος είναι η ανάδοχη πατρίδα μας, η γη όπου γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον αποδοχής, ανεκτικότητας και κατανόησης.

Με την ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη προς τις κυβερνήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας από το 1960, καθώς και σε όλους τους Κύπριους συμπατριώτες μου, για την ενεργή στήριξη της ευημερίας της αρμενικής κοινότητας, διασφαλίζοντας έτσι τη διατήρηση της πλούσιάς μας κουλτούρας, κληρονομιάς, γλώσσας και θρησκευτικής ταυτότητας.

Σύντομη Ιστορία

- Η μεσαιωνική εκκλησία της Παναγίας του Καντισβώρ στην περιτειχισμένη Αμμόχωστο (2004).

Βυζαντινή περίοδος: Υπάρχει ένας μακρύς δεσμός ανάμεσα στους Αρμένιους και την Κύπρο, που πιθανόν να ανάγεται στον 5^ο αιώνα π.Χ.. Ωστόσο, οι Αρμένιοι έχουν μια συνεχή τεκμηριωμένη παρουσία στο νησί από το 578 μ.Χ.. Κατά την εκστρατεία του εναντίον του Πέρση Βασιλιά Χοσρόη Α', ο Βυζαντινός Στρατηγός Μαυρίκιος ο Καππαδόκης συνέλαβε 10.090 Αρμένιους στην Αρζανήνη, από τους οποίους περίπου 3.350 μεταφέρθηκαν στην Κύπρο. Κρίνοντας από τη στρατηγική τοποθεσία των αποικιών που ίδρυσαν (Αρμενοχώρι, Αρμίνο, Κορνόκηπος, Πατρίκι, Πηλατόνι, Σπαθαρικό και ίσως το Μούσερε), είναι πολύ πιθανόν να υπηρέτησαν το Βυζάντιο ως μισθοφόροι στρατιώτες και ακρίτες.

Περισσότεροι Αρμένιοι κατέφθασαν στους μετέπειτα αιώνες, για πολιτικούς, εμπορικούς και στρατιωτικούς λόγους. Κατά τη Μεσοβυζαντινή περίοδο, στην Κύπρο υπηρέτησαν Αρμένιοι στρατηγοί και κυβερνήτες, όπως ο Αλέξιος Μούσερε (868-874), ο Βασίλειος Χαϊγκάζ (958), ο Βαχράμ (965), ο Ελπίδιος Βραχάμιος (1075-1085) και ο Λέων του Συμβατίκη (910-911), ο οποίος ανέλαβε την ανέγερση της βασιλικής του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα. Το 973 ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Χατσίκ Α' ίδρυσε την Αρμενική Επισκοπή στη Λευκωσία. Μετά το γάμο του Ισαάκιου Κομνηνού με την κόρη του Αρμένιου πρίγκηπα Τορός Β' το 1185, ήρθαν μαζί του στην Κύπρο Αρμένιοι ευγενείς και πολεμιστές, πολλοί από τους οποίους υπερασπίστηκαν το νησί εναντίον του Ριχάρδου του Λεοντόκαρδου (1191) και των Ναϊτών Ιπποτών (1192).

● Ταχυδρομικό δελτάριο που απεικονίζει το Ξακουστό Μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου (1926).

Λατινοκρατία: Μετά την αγορά της Κύπρου από τον τιτουλάριο Φράγκο Βασιλιά της Ιερουσαλήμ Γκυ ντε Λουζινιάν το 1192, έλαβε χώρα μια μαζική μετανάστευση Αρμενίων και άλλων αστών, ευγενών, ιπποτών και πολεμιστών από τη Δυτική Ευρώπη, την Κιλικία και το Λεβάντε, στους οποίους παραχωρήθηκαν απλόχερα φέουδα, τιμάρια και προνόμια. Λόγω της εγγύτητάς τους, των εμπορικών τους δεσμών και μιας σειράς γάμων, τα Βασίλεια Κύπρου και Κιλικίας αλληλοσυνδέθηκαν αναπόσπαστα. Στους μετέπειτα αιώνες, χιλιάδες Κιλικιοαρμένιοι αναζήτησαν καταφύγιο στην Κύπρο διαφεύγοντας από τις μουσουλμανικές ορδές και επιθέσεις. Λόγω της συνεχούς παρακμής της Μικρής Αρμενίας, ο τελευταίος της Βασιλιάς, Λέων Ε΄, κατέφυγε στην Κύπρο το 1375. Μετά το θάνατό του στο Παρίσι το 1393, ο τίτλος και τα προνόμιά του μεταβιβάστηκαν στον εξάδελφό του, Βασιλιά Ιάκωβο Α΄ Λουζινιανό, στον καθεδρικό ναό της Αγίας Σοφίας το 1396· ακολούθως, ο βασιλικός θυρεός έφερε και το λείοντα της Αρμενίας.

Κατά τη Φραγκοκρατία και την Ενετοκρατία (1192-1489 και 1489-1570 αντίστοιχα), υπήρχαν αρμενικές εκκλήσεις στη Λευκωσία, την Αμμόχωστο, το Σπαθαρικό, τον Κορνόκηπο, το Πλατάνι και αλλού, ενώ η Αρμενική ήταν μία από τις επίσημες γλώσσες στην Κύπρο. Οι Αρμένιοι της Λευκωσίας είχαν τη Μητρόπολή τους και ζούσαν στη δική τους ενορία, που ονομαζόταν Αρμενία ή Αρμενογειτονιά. Στην Αμμόχωστο ιδρύθηκε Επισκοπή το 12^ο αιώνα και οι Αρμένιοι ζούσαν γύρω από τη συριακή ενορία· ιστορικά έγγραφα υποδηλώνουν την παρουσία ενός σημαντικού μοναστικού και θεολογικού κέντρου εκεί, στο οποίο λέγεται ότι είχε σπουδάσει ο Άγιος Νερσής ο Λαμπροναίος (1153-1198). Μέχρι το 1425, το φημισμένο Αρμενομοναστήρι - αρχικά το κοπτικό μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου κοντά στη Χαλεύκα - περιήλθε στην κατοχή των Αρμενίων, όπως συνέβη κάποια στιγμή πριν το 1504 με τη βενεδικτινή μονή της Παναγίας της Τύρου ή της Τορτόζας στη Λευκωσία.

- Γκραβούρα που απεικονίζει το αρχοντικό του διερμνέα Μικαέλ Ασαντουριάν στην Κυθρέα, το οποίο επισκέφθηκε ο πρώτος Υπάτος Αρμιοστής, Sir Garnet Wolseley (1878).

Τουρκοκρατία: Κατά την οθωμανική κατάληψη της νήσου (1570-1571), στρατολογήθηκαν περίπου 40.000 Οθωμανοαρμένιοι τεχνίτες. Πολλοί απ' όσους επέζησαν της κατάκτησης εγκαταστάθηκαν κυρίως στη Λευκωσία, όπου η Αρμενική Μητρόπολη αναγνωρίστηκε ως Εθναρχία, μέσω του Θεσμού των μιλλέτ. Η Επισκοπή στην Αμμόχωστο, όμως, καταργήθηκε, καθώς ολόκληρη η περιτειχισμένη πόλη κατέστη απαγορευμένη για τους μη Μουσουλμάνους. Προικισμένοι με το δαιμόνιο της εργατικότητας, οι Αρμένιοι εξασκούσαν επικερδή επαγγέλματα και στις αρχές του 17^{ου} αιώνα εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο Περσοαρμένιοι ως έμποροι μεταξιού, όπως και κάποιες εύπορες οθωμανοαρμενικές οικογένειες κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα.

Ωστόσο, με τη νέα τάξη πραγμάτων, ο αριθμός των Αρμενίων και των άλλων Χριστιανών μειώθηκε δραματικά λόγω της δυσβάστακτης φορολογίας και της σκληρότητας της οθωμανικής διοίκησης, εξαναγκάζοντας πολλούς Χριστιανούς να γίνουν Λινοβάμβακοι (Κρυπτοχριστιανοί) ή να ασπαστούν το Ισλάμ, που εξηγεί γιατί πρώην αρμενικά χωριά (Άγιος Ιάκωβος, Άγιος Χαρίτων, Αρμενοχώρι, Άρτεμη,

Κορνόκπηπος, Μελλούντα, Πλατάνι και Σπαθαρικό) κατοικούσαν από Τουρκοκύπριους στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Σταδιακά, μετά τα αιματηρά γεγονότα του Ιουλίου του 1821, παρατηρήθηκαν κάποιες βελτιώσεις κατά την περίοδο του Τανζιμάτ (περίοδος θεμελιώδους αναδιοργάνωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1839-1876), με αποτέλεσμα τη συμμετοχή του Αρμένιου Επισκόπου στο Διοικητικό Συμβούλιο (Μετζλίς Ιταρέ) και την εργοδότηση μερικών Αρμενίων στη δημόσια υπηρεσία. Επιπρόσθετα, το άνοιγμα της Διώρυγας του Σουέζ το 1869 ωφέλησε τους Αρμένιους και άλλους εμπόρους του νησιού.

Αγγλοκρατία: Με την άφιξη των Βρετανών τον Ιούλιο του 1878 και την προοδευτική τους διοίκηση, ενισχύθηκε ιδιαίτερα η ήδη ευημερούσα αλλά μικρή αρμενική κοινότητα του νησιού. Γνωστοί για τις γλωσσικές τους δεξιότητες, αρκετοί Αρμένιοι ήρθαν στην Κύπρο για να εργαστούν ως διερμνείς και δημόσιοι λειτουργοί στα «κονσουλάτα» (προξενεία) και τη βρετανική διοίκηση. Ο αριθμός των Αρμενίων στην Κύπρο αυξήθηκε σημαντικά

- Οι μαθητές του ορφανοτροφείου του Βαχάν Κιουρκτζιάν (1899).

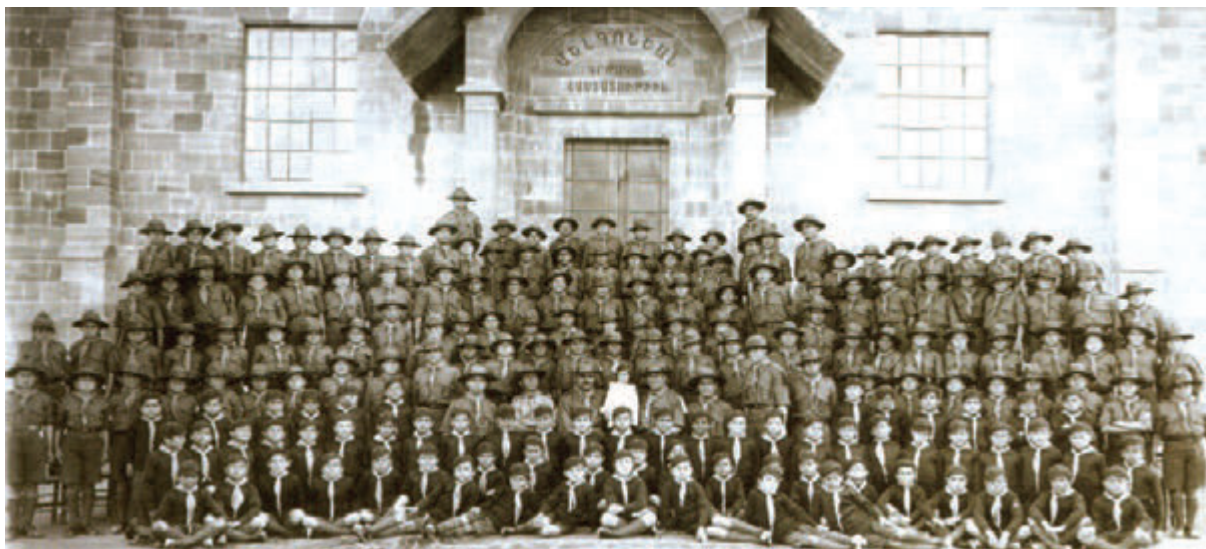
- Η διάσημη Φιλαρμονική του Σχολείου Μελικιάν (1930), που ιδρύθηκε από το φημισμένο μουσικό Βαχάν Μπετελιάν το 1926. Ο εξόριστος Βασιλιάς της Αραβίας, Χουσεΐν μπιν Αλί, δώρισε καινούργια μουσικά όργανα σε αυτήν το 1927.

- Ταχυδρομικό δελτάριο που απεικονίζει το νεόκτιστο τότε Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο Μελικιάν (1926).

μετά τις μαζικές απελάσεις, τις τρομερές σφαγές και τη Γενοκτονία που διέπραξαν οι Οθωμανοί και οι Νεότουρκοι (1894-1896, 1909 και 1915-1923). Η Κύπρος άνοιξε απλόχερα τις αγκάλες της για να υποδεχθεί πέραν των 10.000 προσφύγων από την Κιλικία, τη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι κατέφθασαν στη Λάρνακα και σε όλα τα άλλα λιμάνια, κάποιοι από τύχη, άλλοι από πρόθεση· περίπου 1.500 από αυτούς έκαμαν την Κύπρο την καινούργια τους πατρίδα. Εργατικοί, καλλιεργημένοι

και φιλοπρόοδοι, έφεραν μια νέα πνοή στην παλιά κοινότητα και δεν άργησαν να ευημερήσουν και να καθιερωθούν ως άνθρωποι των γραμμάτων, των επιστημών και των τεχνών, ικανοί επιχειρηματίες και δεινοί έμποροι, αξεπέραστοι τεχνίτες και φωτογράφοι, καθώς και πρωτοπόροι επαγγελματίες που εισήγαγαν νέες τέχνες, εδέσματα και γλυκά στο νησί, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της Κύπρου.

- Ομαδική φωτογραφία των πρώτων προσκόπων του Εκπαιδευτικού Ινστιτούτου Μελκονιάν (1932).

- Επιμνημόσυνη τελετή για την Αρμενική Γενοκτονία μπροστά από το παλαιό Μνημείο της Γενοκτονίας με τον Επίσκοπο Γεβόντ Τσεμπηγιάν (1948).

Εκ φύσεως νομοταγείς, οι Αρμενοκύπριοι πάντοτε είχαν υψηλή προφίλ με τη βρετανική διοίκηση και πολλοί έγιναν ευσυνείδητοι δημόσιοι λειτουργοί και πειθαρχημένοι αστυνομικοί ή εργοδοτούνταν στον Κυπριακό Κυβερνητικό Σιδηρόδρομο και την “Cable and Wireless”. Κατά τις δεκαετίες 1920-1950, πολλοί εργάζονταν στα μεταλλεία αμιάντου στον Αμιάντο και στα μεταλλεία χαλκού στο Μαυροβούνι και τη Σκουριώτισσα, μερικοί από τους οποίους υπήρξαν συνδικαλιστές. Κάποιοι

- Η εκκλησία του Αγίου Στεφάνου στη Λάρνακα (2009).

- Η ισχυρή ποδοσφαιρική ομάδα «Καϊτζάκ» (Αστροπή) (1931). Έχοντας ιδρυθεί το 1930, το Μάρτιο του 1931 έγινε η πρώτη κυπελλούχος ομάδα της Κύπρου.

- Η ποδοσφαιρική ομάδα της ΑΥΜΑ κατά την ένταξή της στην Κυπριακή Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου (1955).

- Η οδός Βικτωρίας (τώρα στον τουρκοκρατούμενο τομέα της περιτειχισμένης Λευκωσίας) ήταν το επίκεντρο της αρμενοκυπριακής ζωής μέχρι το 1963.

Αρμενοκύπριοι συμμετείχαν στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897, τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους (1914-1918 και 1939-1945) και τον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959) κατά της βρετανικής αποικιοκρατίας. Επίσης, η Ανατολική Λεγεώνα (αργότερα ονομάστηκε Αρμενική Λεγεώνα) συγκροτήθηκε και εκπαιδεύτηκε μεταξύ 1916-1918 στο χωριό Μοναργά. Μερικοί Αρμένιοι πρόσφυγες

κατέφθασαν από την Παλαιστίνη (1947-1949) και την Αίγυπτο (1956-1957). Η αρμενοκυπριακή κοινότητα ευημερούσε καθ' όλη την Αγγλοκρατία (1878-1960), ιδρύοντας συλλόγους, χορωδίες, ομάδες προσκόπων, αθλητικές ομάδες, μουσικά σύνολα, εκκλησίες, κοιμητήρια και σχολεία, συμπεριλαμβανομένου του περίφημου Εκπαιδευτικού Ινστιτούτου Μελκονιάν.

- Οι πολυάριθμοι πιστοί έξω από τον παλιό καθεδρικό ναό της Παναγίας στην οδό Βικτωρίας στη Λευκωσία (1960).

Περίοδος Ανεξαρτησίας: Η Ανεξαρτησία του 1960 έφερε μια νέα εποχή για τους Αρμένιους της Κύπρου, οι οποίοι αναγνωρίστηκαν ως θρησκευτική ομάδα, επέλεξαν να ανήκουν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα και εκπροσωπούσαν πλέον στο Κοινοβούλιο από εκλεγμένο Αρμένιο Εκπρόσωπο. Ωστόσο, ο πληθυσμός της κοινότητας είχε μειωθεί λόγω της μετανάστευσης περίπου 900 Αρμενοκυπρίων προς το Ηνωμένο Βασίλειο, ως αποτέλεσμα της έκτακτης κατάστασης που προκλήθηκε κατά τον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-1959). Ένας δεύτερος παράγοντας, ο οποίος συνέβαλε στη μείωση του πληθυσμού της κοινότητας, ήταν η μετανάστευση περίπου 600 Αρμενοκυπρίων προς τη Σοβιετική Αρμενία, ως μέρος του παναρμενικού κινήματος για «επαναπατρισμό» κατά την περίοδο 1962-1964 (νερκάγτ).

Κατά τις διακοινοτικές ταραχές του 1963-1964, η αρμενοκυπριακή κοινότητα υπέστη σοβαρότατες απώλειες, καθώς η αρμενική συνοικία της Λευκωσίας και η εκκλησία της Παναγίας του Καντσώρ στην Αμμόχωστο καταλήφθηκαν από εξτρεμιστές Τουρκοκύπριους· συνολικά, 231 αρμενοκυπριακές οικογένειες κατέστησαν τουρκόφιλικτες και εκατοντάδες Αρμενοκύπριοι έφυγαν για τη Μεγάλη Βρετανία, τον Καναδά, την Αυστραλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής του 1974, η αρμενοκυπριακή κοινότητα υπέστη επιπρόσθετες απώλειες: προσφυγοποιήθηκαν περίπου 75-80 οικογένειες, ενώ μια Αρμενοκύπρια παραμένει από τότε αγνοούμενη· το φημισμένο μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου καταλήφθηκε από τα τουρκικά στρατεύματα, το κτήριο των αγοριών του Ινστιτούτου Μελλκονιάν βομβαρδίστηκε από την τουρκική αεροπορία, ενώ το κοιμητήριο στον Άγιο Δομέτιο περιήλθε στη νεκρή ζώνη. Ως εκ τούτου, αρκετοί Αρμενοκύπριοι μετανάστευσαν, κυρίως προς τη Μεγάλη Βρετανία.

Παρά τις απώλειές της και με την αδιάλειπτη στήριξη της Κυβέρνησης, η μικρή αλλά εργατική αρμενική κοινότητα της Κύπρου συνέχισε να ευημερεί στις υπόλοιπες αστικές περιοχές, συμβάλλοντας πολιτιστικά και κοινωνικοοικονομικά στην ανάπτυξη της Κύπρου. Στις 24 Απριλίου 1975, η Κύπρος έγινε η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα (και η δεύτερη παγκοσμίως,

- Δύο Αρμένιοι καταφεύγουν στον ελεγχόμενο από την Κυβέρνηση τομέα της Λευκωσίας μετά τις διακοινοτικές ταραχές του 1963-1964 και την εκδίωξή τους από την αρμενική συνοικία της πόλης.

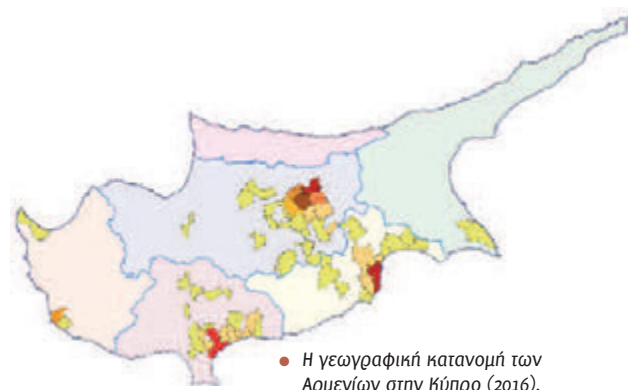
- Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' και ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Χορέν Α' εγκαινιάζουν το Σχολείο Ναρέκ Λευκωσίας (1972).

μετά την Ουρουγουάη) που αναγνώρισε την Αρμενική Γενοκτονία με το Ψήφισμα της Βουλής των Αντιπροσώπων 36/1975. Η Κύπρος ήταν, επίσης, η πρώτη χώρα που έθεσε το θέμα ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών στις 21 Ιανουαρίου 1965.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η δυναμική της αρμενοκυπριακής κοινότητας έχει αλλιάξει με τον αυξημένο αριθμό γάμων με Ελληνοκυπρίους και την άφιξη τα τελευταία 35-40 χρόνια ενός μεγάλου αριθμού Αρμενίων πολιτικών και οικονομικών μεταναστών, λόγω του εμφυλίου πολέμου στο Λίβανο (1975-1990), των εξεγέρσεων στη Συρία (1976-1982), της ισλαμικής επανάστασης στο Ιράν και του πολέμου Ιράν-Ιράκ (1978-1988), καθώς και μετά το σεισμό του Σπιτάκ (1988) και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (1991). Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Περιφερειακών ή Μειονοτικών Γλωσσών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Αρμενική αναγνωρίστηκε ως μειονοτική γλώσσα της Κύπρου από την 1η Δεκεμβρίου 2002. Τέλος, στις 3 Απριλίου 2015 η Κύπρος κατέστη η τέταρτη χώρα παγκοσμίως που ποινικοποίησε την άρνηση της Αρμενικής Γενοκτονίας, με το Νόμο 45(Ι)/2015, που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα στις 9 Απριλίου 2015.

- Η πρώτη πορεία για τη Γενοκτονία στη Λευκωσία (1975).

Δημογραφικό Προφίλ

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με το μέγεθος του αρμενικού πληθυσμού της Κύπρου κατά τη Βυζαντινή και τη Λατινική περίοδο. Όσον αφορά την Τουρκοκρατία, φαίνεται ότι, στα πρώτα της χρόνια, ζούσαν περίπου 20.000 Αρμένιοι στην Κύπρο. Ο αριθμός τους, ωστόσο, μειώθηκε δραματικά λόγω της σκληρότητας και της καταπίεσης του καθεστώτος, αλλά και της επαχθούς φορολογίας, εξαναγκάζοντας πολλούς να γίνουν Λινοβάμβακοι (Κρυπτοχριστιανοί) ή να ασπαστούν το Ισλάμ· άλλοι αφομοιώθηκαν από την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία.

Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, ο αριθμός των Αρμενίων στην Κύπρο κυμαινόταν ανάμεσα στα 150-200 άτομα, σύμφωνα με διάφορες απογραφές και εκτιμήσεις. Οι επίσημες απογραφές που έλαβαν χώρα μεταξύ 1881 και 1960 παρέχουν αρκετά ακριβή στοιχεία για τον αρμενικό πληθυσμό της Κύπρου. Ο πιο κάτω πίνακας παρουσιάζει σε συνδυασμό τους αριθμούς αυτών που καταγράφηκαν ως Γρηγοριανοί και ως ομιλητές της Αρμενικής. Ο χάρτης στη σελίδα 33 δείχνει τους χώρους καταγωγής των προσφύγων της Γενοκτονίας, σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο Αρχιεπίσκοπος Πετρός Σαρατζιάν το 1935· οι πρόσφυγες εκείνοι κατάγονταν κυρίως από τα Άδανα και τη Σελεύκεια, με σημαντικούς αριθμούς να προέρχονται από το Αϊντάνη, την Καισάρεια, το Μαράς, τη Σις, την Ταρσό και το Χατζίν.

Σύμφωνα με στοιχεία της κοινότητας, ο αρμενικός πληθυσμός της Κύπρου ανέρχεται σε περίπου 3.500: 60% ζουν στην πρωτεύουσα, Λευκωσία, 20% στη Λάρνακα, 15% στη Λεμεσό και 5% στην Πάφο και κάποια χωριά. Πέραν του 95% μιλούν Αρμενικά και είναι Αρμενορθόδοξοι, ενώ περίπου 5% είναι είτε Προτεστάντες (κυρίως Ευαγγελικοί) ή Καθολικοί.

	1881	1891	1901	1911	1921	1931	1946	1956	1960
Επαρχία Λευκωσίας	136	186	357	326	615	2.301	???	3.130	2.542
Επαρχία Λεμεσού	9	18	14	25	576	218	???	295	287
Επαρχία Αμμοχώστου	4	11	24	13	57	105	???	198	157
Επαρχία Λάρνακας	14	28	100	196	306	950	???	867	604
Επαρχία Πάφου	1	8	8	3	1	16	???	26	3
Επαρχία Κερύνειας	37	40	50	48	18	27	???	33	35
Σύνολο	201	291	553	611	1.573	3.617	3.962	4.549	3.628

Πηγή: Βρετανική Διοίκηση, Τμήμα Στατιστικής και Ερευνών της Κυπριακής Δημοκρατίας

- Εξέχοντα μέλη της αρμενοκυπριακής κοινότητας μπροστά από τον καθεδρικό ναό της Παναγίας στην παλιά Λευκωσία (1914).

Σημαντικές Προσωπικότητες

Καθ' όλο το ιστορικό τους στην Κύπρο, οι Αρμένιοι συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη και την εξέλιξή της, αρχικά ως στρατιώτες και ακρίτες, αργότερα ως έμποροι και γαιοκτήμονες και τελικά ως τεχνίτες και επιχειρηματίες, καθώς και άνθρωποι των γραμμάτων, των επιστημών και των τεχνών. Υπήρξαν και εξακολουθούν να υπάρχουν πολλοί Αρμενοκύπριοι με σημαντική συνεισφορά σε πολλούς τομείς τόσο εντός όσο και εκτός της Κύπρου.

Από τους παλιούς Αρμενοκύπριους, που κατοικούσαν στην Κύπρο πολύ πριν την Αρμενική Γενοκτονία, αξίζει να αναφερθούν, ανάμεσα σε άλλους, οι γαιοκτήμονες Μπογός Εραμιάν (1840-1918), Αγκάρ Γκιουβεζιάν (1857-1922) και Αρτίν Μπέης Μελικιάν (1858-1921), οι επιχειρηματίες Ντικράν Ουζουνιάν (1870-1957) και Μοβσές Σουλτανιάν (1884-1977), καθώς και ο Βαχράμ Λεβονιάν (1896-1976), Διευθυντής του Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων, ο Αράμ Κεβορκιάν (1888-1976), Γενικός Διευθυντής των Ταχυδρομείων Κύπρου, και ο Απισογόν Ουτιτζιάν (1853-1929), αρχιμεταφραστής και αρχιδιερμηνέας για τη βρετανική διοίκηση.

Από τους πολυάριθμους πρόσφυγες της Γενοκτονίας, ορισμένα άτομα έχουν αφήσει τη σφραγίδα τους στην ιστορία του νησιού, όπως: ο Ξακουστός μουσικός και μαέστρος Βαχάν Μπετελιάν (1894-1990), ο διάσημος καλλιτέχνης Σεμπούκ Απκαριάν (1930-2014), ο βετεράνος δημοσιογράφος Τζωρτζ ντερ Παρτόγ (1923-2008), ο πολυγραφότατος εκδότης Μανουέλ Κασουνί (1887-1974), ο ερευνητής και συγγραφέας του βιβλίου «Romantic Cyprus» Κεβόρκ Κ. Κεσισιάν (1909-1996), οι φωτογράφοι Χαϊγκάζ Μαγκοϊάν (1907-1970) και Έντουαρντ Βοσκεριτσιάν (1902-1990), ο ιδρυτής του Lombard Banking στην Κύπρο, Χακόπ Κεχεγιάν (1922-2013), ο Αρχιπρόσκοπος Χακόπ Παλαμουτιάν (1910-1996), ο γνωστός καρδιολόγος και Διευθυντής του Γενικού Νοσοκομείου Λευκωσίας Δρ Βασιέ Καλιπιάν (1923-1992) και η Διευθύντρια του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη Σονά Γεγιαγιάν (1915-2007). Άλλοι διέπρεψαν στο εξωτερικό, όπως: ο διάσημος βιολιστής Μανούκ Παρικιάν (1920-1987), ο δημοσιογράφος Σιαχέ Γκεπενλιάν (1920-2007), ο Αρμένιος Αρχιεπίσκοπος Ειλλάδος Σαχάκ Αϊβαζιάν (1929-2003) και ο Καθόλικος (Πατριάρχης) της Κιλικίας Χορέν Παρογιάν (1914-1983).

Από τη νεότερη γενιά, τους απόγονους των επιζώντων της Γενοκτονίας, υπάρχουν πολλές διακεκριμένες προσωπικότητες τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό. Ένας από αυτούς είναι ο εξέχων πολιτικός Μάριος Καρογιάν (1961-), ο οποίος κατά την περίοδο 2008-2011 υπηρέτησε ως Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας και μεταξύ 2006 και 2013 ήταν Πρόεδρος του Δημοκρατικού Κόμματος (ΔΗΚΟ).

• Το μνημείο για το Αρμενικό Αλφάβητο στο Ινστιτούτο Μελκονιάν.

Η Αρμενική Γλώσσα

Η Αρμενική, μια πλούσια και δυναμική γλώσσα, ομιλείται σήμερα από περίπου εννέα εκατομμύρια άτομα στην Αρμενία, το Ναγκόρνο-Καραμπάχ και ολόκληρη τη Διασπορά. Η Αρμενική είναι ανεξάρτητος κλάδος της ινδοευρωπαϊκής ομογλωσσίας, με τα πρώτα ίχνη της να χάνονται στο χρόνο. Αρχικά γραφόταν με την ελληνική, την περσική ή τη συριακή γραφή, μέχρι που το 405 ο Άγιος Μεσρόπ Μαστότς - μοναχός, θεολόγος και γλωσσολόγος - αποφασισμένος να μεταφράσει τη Βίβλο στην Αρμενική και αφού ταξίδεψε γύρω από τον Καύκασο, εφηύρε ένα μοναδικό αλφάβητο για την καταγραφή της Αρμενικής, έντονα επηρεασμένο από το ελληνικό.

Θεωρούμενο ως το προϊόν θείας έμπνευσης και αρχικά αποτελούμενο από 36 γράμματα, το νέο αλφάβητο έγινε ευπρόσδεκτο από το Βασιλιά Βραμσαμπούχ Α΄ και τον Καθόλικο (Πατριάρχη) Σαχάκ Α΄, αποτελώντας το έναυσμα για το «Χρυσό Αιώνα» του αρμενικού έθνους και λειτουργώντας έκτοτε ως ισχυρός παράγοντας για την ανάπτυξη του εθνικού αρμενικού πνεύματος μέχρι σήμερα. Λόγω της ευρωπαϊκής επιρροής στο Αρμενικό Βασίλειο της Κιλικίας, άλλα δύο γράμματα προστέθηκαν κατά το 12^ο αιώνα.

Λόγω του διαχωρισμού της αρμενικής πατρίδας ανάμεσα στην Οθωμανική και τη Ρωσική Αυτοκρατορία, από το 19^ο αιώνα η καθομιλούμενη Αρμενική διαχωρίζεται σε δύο κύριες διαλέκτους: τη Δυτική Αρμενική και την Ανατολική Αρμενική. Η πρώτη - βασισμένη στη διάλεκτο της Κωνσταντινούπολης - ομιλείται κυρίως από Αρμένιους της Διασποράς στην Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή (συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου), την αμερικανική ήπειρο και την Αυστραλία, ενώ η τελευταία - βασισμένη στη διάλεκτο της Τιφλίδας - κυρίως ομιλείται στην Αρμενία, τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, καθώς και το Ιράν. Αν και σε μεγάλο βαθμό, αμοιβαία κατανοητές, υπάρχουν μεταξύ τους εμφανείς διαφορές στη φωνολογία, την ορθογραφία, τη γραμματική και το λεξιλόγιο.

Η Αρμενική Μητρόπολη

Η Αρμενική Μητρόπολη Κύπρου ιδρύθηκε το 973 από τον Καθόλικο (Πατριάρχη) Χασιίκ Α΄ και έκτοτε διατηρεί μια συνεχή παρουσία στο νησί. Ιστορικά, η Μητρόπολη τελεί υπό τη δικαιοδοσία του Καθολικατού (Πατριαρχείου) της Κιλικίας. Υπάρχουν δύο εφημέριοι, ο π. Μομίκ Χαμπεσιάν (Λευκωσία, 2000) και ο π. Μαστότζ Ασκαριάν (Λάρνακα/Λεμεσός, 1992).

Η Μητρόπολη διαθέτει το δικό της οίκημα (1984), δίπλα από το Σχολείο Ναρέκ Λευκωσίας και τον καθεδρικό ναό της Παναγίας. Με πρωτοβουλία του Αρχιεπισκόπου Βαρουζάν Χεργκελιάν, το υπόγειό της Μητρόπολης ανακαινίστηκε το 1998 και διαμορφώθηκε η πολυλειτουργική Αίθουσα «Βαχράμ Ουτιτζιάν», που φέρει το όνομα του ευεργέτη

της. Το συνοδικό της Μητρόπολης φιλοξενεί συλλογή εκκλησιαστικών κειμηλίων, μερικά από τα οποία παλαιότερα φυλάσσονταν στον παλιό καθεδρικό ναό της Παναγίας στη Λευκωσία ή στο Αρμενομονάστηρο.

Το Καταστατικό της Μητρόπολης αποτελείται από 79 άρθρα και, στην παρούσα μορφή του, ισχύει από το 2010. Τη διοίκηση ασκεί η Αρμενική Εθναρχία (Αζκαϊν Ισχανουτιούν) μέσω του Θρονικού Συμβουλίου (Γερεσποχαναγκάν Ζιογόβ) και του Εκτελεστικού Συμβουλίου (Αζκαϊν Βαρτσιουτιούν). Υπάρχουν, επίσης, τοπικές ενοριακές επιτροπές και επιτροπές κυριών (Λευκωσία, Λάρνακα, Λεμεσός). Η Μητρόπολη λαμβάνει ετήσια χορηγία από την Κυβέρνηση.

● Η Αρμενική Μητρόπολη (2013).

• Ο καθεδρικός ναός της Παναγίας στη Λευκωσία (2012).

• Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Λεμεσό (2016).

Χώροι Λατρείας και Προσευχής

Οι Αρμένιοι διαθέτουν τις δικές τους εκκλησίες και παρεκκλήσια στην Κύπρο, ως εξής:

- Στο Στρόβολο, Λευκωσία, βρίσκεται ο καθεδρικός ναός της Παναγίας (Σουρπ Ασβατζατζίν), που κτίστηκε μεταξύ 1976 και 1981. Υπάρχουν, επίσης, το παρεκκλήσι του Αγίου Παύλου (Σουρπ Μπογός), που κτίστηκε το 1892 μέσα στο παλιό αρμενικό κοιμητήριο στην περιοχή του Λήδρα Πάλλας, το παρεκκλήσι της Αγίας Αναστάσεως (Σουρπ Χαρουτιούν), που κτίστηκε το 1938 μέσα στο δεύτερο αρμενικό κοιμητήριο στον Άγιο Δομέτιο, και το παρεκκλήσι του Αγίου Παντοσώτηρος (Σουρπ Αμεναπεργκίτς), που κτίστηκε μεταξύ 1995 και 1996 στο χώρο του Μελλάθρου Ευγηρίας Καλαϊτζιάν στο Στρόβολο.
- Στη Λάρνακα βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Στεφάνου (Σουρπ Στεπανός), που κτίστηκε μεταξύ 1909 και 1913 εις μνήμην των μαρτύρων της σφαγής των Αδάνων.
- Στη Λεμεσό βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (Σουρπ Κεβόρκ), που κτίστηκε μεταξύ 1939 και 1940.
- Από το 2008, χάρη στην ευγενή παραχώρηση του Μητροπολίτη Πάφου Γεώργιου, οι Αρμένιοι της Πάφου χρησιμοποιούν μερικές φορές το χρόνο το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου στη Χλώρακα.

- Πανοραμική άποψη του αρμενικού συμπλέγματος στην οδό Αρμενίας στο Στρόβολο (Μητρόπολη, Καθεδρικός Ναός Παναγίας, Σχολείο Ναρέκ, Μνημείο Αρμενικής Γενοκτονίας). (2010).

Οι ακόλουθοι αρμενικοί χώροι λατρείας βρίσκονται στις τουρκοκρατούμενες περιοχές:

- Στην περιτειχισμένη Λευκωσία βρίσκεται ο γοτθικός καθεδρικός ναός της Παναγίας. Κτίστηκε αρχικά το 1308 ως η βενεδικτινή μονή της Παναγίας της Τύρου ή της Τορτόζας, όπου υπηρετούσαν και Αρμενοκαθολικές καλογριές. Κάποια στιγμή πριν το 1504 περιήλθε στα χέρια της Αρμενικής Αποστολικής Εκκλησίας και υπήρξε το επίκεντρο της αρμενικής κοινότητας της Κύπρου μέχρι που την κατέλαβαν, μαζί με την υπόλοιπη αρμενική συνοικία, Τουρκοκύπριοι εξτρεμιστές τον Ιανουάριο του 1964. Με την πρωτοβουλία της Αρμενικής Εθναρχίας και του Γραφείου του Εκπροσώπου των Αρμενίων και χρηματοδότηση από το UNDP-ACT και το USAID, αναστηλώθηκε μεταξύ 2009 και 2012, κερδίζοντας το βραβείο Europa Nostra 2015 για συντήρηση. Από το 2014 τελούνται λειτουργίες μερικές φορές το χρόνο.
- Επίσης στην κατεχόμενη Λευκωσία, βρίσκεται η μικρή αρμενική ευαγγελική εκκλησία, η οποία κτίστηκε μεταξύ 1946 και 1947. Σήμερα χρησιμοποιείται, παράνομα, ως μουσικό κέντρο.
- Στην περιτειχισμένη Αμμόχωστο βρίσκεται η εκκλησία της Παναγίας της Καλούσας (Σουρν Αστβατζατζίν Καντοβώρ), που κτίστηκε το 1346. Αφού παρέμεινε αχρησιμοποίητη για περίπου τέσσερις αιώνες, επιδιορθώθηκε μεταξύ 1937 και 1944 από το Τμήμα Αρχαιοτήτων και εξυπηρετούσε τη μικρή αρμενική κοινότητα της Αμμοχώστου από το 1945 μέχρι το 1963, όταν η περιτειχισμένη πόλη καταλήφθηκε από Τουρκοκύπριους εξτρεμιστές. Από το 2015 αναστηλώνεται από το UNDP-PFE
- Σπουδαία σημασία έχει το μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου (Σουρν Μαγκάρ ή Μαγκαραβάνκ), που βρίσκεται στη Χαϊεύκα, επί της οροσειράς του Πενταδακτύλου. Το μοναστήρι ίδρυσαν αρχικά Κόπτες περί το έτος 1000 και μέχρι το 1425 είχε ήδη περιέλθει στα χέρια των Αρμενίων. Για αιώνες υπήρξε φημισμένος χώρος προσκυνήματος, χώρος ανάπαυσης και ενδιάμεσος σταθμός για Αρμένιους κληρικούς και προσκυνητές καθ' οδόν προς τους Αγίους Τόπους. Εκεί στεγαζόταν ένας μεγάλος αριθμός ανεκτίμητων χειρογράφων, όπως και η θαυματοργική εικόνα του Αγίου Μακαρίου, έξω από το παρεκκλήσι του μοναστηριού (1814). Μέχρι την τουρκική εισβολή του 1974, τα χρήματα από την εκμετάλλευση των τεράστιων γαιών του (περίπου 8.500 σκάφες) και των 30.000 ελαιόδεντρων και χαρουπόδεντρων του συνιστούσαν την κύρια πηγή εσόδων της Μητρόπολης. Με κοινή πρωτοβουλία του Γραφείου του Εκπροσώπου των Αρμενίων και της Αρμενικής Εθναρχίας, διοργανώνονται επίσης προσκυνήματα στο μοναστήρι κάθε Μάιο από το 2007. Αφημένο στο έλεος της φύσης και των βανδάλων, σήμερα βρίσκεται σε θλιβερή κατάσταση.

- Το Αρμενικό Σχολείο Ναρέκ Λευκωσίας. Μοιράζεται την αυλή του με τον παρακείμενο καθεδρικό ναό της Παναγίας (2016).

- Το Αρμενικό Σχολείο Ναρέκ Λάρνακας. Μοιράζεται την αυλή του με την παρακείμενη εκκλησία του Αγίου Στεφάνου (2013).

- Το Αρμενικό Σχολείο Ναρέκ Λεμεσού. Μοιράζεται την αυλή του με την παρακείμενη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (2016).

Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Οι Αρμένιοι πάντοτε έδιναν ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση, η οποία - σε συνδυασμό με την Εκκλησία - αποτελεί το θεμέλιο της εθνικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Από το 1972, τα Αρμενικά Δημοτικά Σχολεία στην Κύπρο ονομάζονται «Ναρέκ», εις μνήμην του μοναχού, θεολόγου και φιλόσοφου Γρηγόριου του Ναρεκνσιού. Τα σχολεία έχουν κοινή Διευθύντρια και τελούν υπό την εποπτεία μιας αυτόνομης 11μελούς Σχολικής Εφορείας.

Το σχολείο της Λευκωσίας βρίσκεται σε γη που παραχώρησε η Κυπριακή Κυβέρνηση. Και τα τρία σχολεία γειτνιάζουν με τις τοπικές εκκλησίες και έχουν συνολικά πάνω από 200 μαθητές· από το 2005 λειτουργεί, επίσης, το Γυμνάσιο Ναρέκ στη Λευκωσία, με περίπου 15 μαθητές. Η εκπαίδευση που παρέχουν είναι τρίγλωσση (Αρμενικά, Ελληνικά, Αγγλικά) και η σχολική ύλη τους είναι αντίστοιχη με τη σχολική ύλη των δημόσιων σχολείων της ελληνοκυπριακής κοινότητας, με επιπρόσθετα μαθήματα

αρμενικής γλώσσας, ιστορίας και θρησκείας, καθώς και δραστηριότητες που καλλιεργούν και προάγουν την αρμενογνωσία. Ο προϋπολογισμός τους καλύπτεται πλήρως από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Με πρωτοβουλία του Εκπροσώπου των Αρμενίων, Βαρτκές Μαχτεσιάν, από το 2013 λειτουργεί το Αρμενικό Κέντρο Παιδικής Φροντίδας «Νανόρ» δίπλα από το Σχολείο Ναρέκ Λευκωσίας· σήμερα φροντίζει περίπου 18 βρέφη/παιδιά ηλικίας από 4 μηνών έως 3 ετών.

Αρμενικά σχολεία λειτουργούν στη Λευκωσία από το 1870, στη Λάρνακα από το 1909 και στη Λεμεσό από το 1928. Στο παρελθόν, αρμενικά σχολεία λειτουργούσαν, επίσης, στο Αρμενομονάστηρο, την Αμμόχωστο, τον Αμιάντο και αλλού. Μεταξύ 1897-1904, ο ξακουστός λόγιος Βαχάν Κιουρκτζιάν (Παγκουράν) λειτουργούσε, επίσης, το «Εθνικό Εκπαιδευτήριο-Ορφανοτροφείο» στη Λευκωσία.

● Το 4^ο Σύστημα Προσκόπων Κύπρου του Σχολείου Ναρέκ Λευκωσίας (1976).

● Μάθημα στο Αρμενικό Κέντρο Παιδικής Φροντίδας «Νανόρ» (2015).

Το διάσπμο Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο Μεϊκονιάν κτίστηκε μεταξύ 1924 και 1926 χάρη στη γενναιόδωρη και φιλάνθρωπη δωρεά των καπνεμπόρων αδελφών Κρικόρ και Καραμπέτ Μεϊκονιάν, αρχικά για να στεγάσει περίπου 500 ορφανά της Αρμενικής Γενοκτονίας. Το άλσος μπροστά απ' αυτό φυτεύτηκε από τα πρώτα εκείνα ορφανά, εις μνήμην των χαμένων συγγενών τους. Εξεήλθηκε από ορφανοτροφείο (1926-1940) σε μια φημισμένη δευτεροβάθμια σχολή (1934-2005) με οικοτροφείο. Ένα μοναδικό και απaráμιλλο επίτευγμα, το Μεϊκονιάν υπήρξε φάρος ελπίδας και πολιτισμού για τον απανταχού αρμενισμό και την ανά τον κόσμο αρμενοφωνία. Μπορούσε να καυχείται για μια διεθνή συμμετοχή Αρμενίων μαθητών από ολόκληρη την υφήλιο και ορθά αποκαλείτο πρεσβευτής της Κύπρου στην οικουμένη. Εκτός από την πλούσια βιβλιοθήκη και τα άρτια εξοπλισμένα εργαστήριά του, το Μεϊκονιάν διέθετε θεατρική και χορευτική ομάδα, χορωδία, φιλαρμονική, ομάδες ποδοσφαίρου, καλαθόσφαιρας και πετόσφαιρας, καθώς και το ιστορικό 7^ο Σύστημα Προσκόπων Κύπρου και την 9^η Ομάδα Οδηγών Κύπρου.

Γνωστό και ως «ένα νησί μέσα σε ένα νησί», είχε ένα σημαντικό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό αντίκτυπο στην αρμενοκυπριακή κοινότητα, διοργανώνοντας διάφορες εκδηλώσεις και δημοσιεύοντας, ανάμεσα σε άλλα, το διάσπμο περιοδικό «Αυκ», το αρχαιότερο περιοδικό αρμενικού δευτεροβάθμιου σχολείου (1937-2006). Τη σχολή διαχειριζόταν το AGBU (Armenian General Benevolent Union), με έδρα τη Νέα Υόρκη, που διέκοψε τη λειτουργία της μονομερώς τον Ιούνιο του 2005, παρά τις παναρμενικές και παγκύπριες αντιδράσεις. Χάρη στις προσπάθειες του Γραφείου του Εκπροσώπου των Αρμενίων και με τη βοήθεια των ηγετών των αποφοίτων του Μεϊκονιάν, εκδόθηκε μόνιμο υπουργικό διάταγμα από την Κυπριακή Κυβέρνηση στις 23 Φεβρουαρίου 2007, ορίζοντας το 60% της συνολικής του έκτασης (12,4 εκτάρια) ως «ειδικού αρχιτεκτονικού, ιστορικού και κοινωνικού χαρακτήρα και φυσικής καλλιηούς».

• Η φημισμένη χορευτική ομάδα «Σιπάν» (2015).

• Η πρωταθλήτρια και κυπελλούχος ομάδα φούτσαλ AGBU-Αραράτ (2007).

• Το 77^ο Σύστημα Προσκόπων Κύπρου (Χομενετμέν-ΑΥΜΑ: 2015).

Οργανώσεις

Η αρμενοκυπριακή κοινότητα διαθέτει αριθμό σωματείων με πολύ ενεργή πολιτιστική και κοινωνική δραστηριότητα, περιλαμβανομένων των πιο κάτω:

- Χομενετμέν-ΑΥΜΑ (Armenian Young Men's Association - Ένωση Αρμενίων Νέων). Ιδρύθηκε στη Λευκωσία το 1934, είναι δε το κυριότερο αρμενοκυπριακό σωματείο. Οι εγκαταστάσεις της βρίσκονται κοντά στον καθεδρικό ναό της Παναγίας στο Στρόβολο, Λευκωσία, σε γη που εκμισθώθηκε από την Κυβέρνηση.
- AGBU (Armenian General Benevolent Union - Αρμενική Γενική Ένωση Αγαθοεργίας), με παραρτήματα στη Λευκωσία (1913), τη Λάρνακα (1912) και τη Λεμεσό (1936). Το AGBU Λευκωσίας βρίσκεται δίπλα από το Μεηκονιάν, ενώ το AGBU Λάρνακας βρίσκεται απέναντι από το Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο· το παράρτημα της Λεμεσού δεν διαθέτει σήμερα οίκημα.
- Αρμενική Λέσχη, που ιδρύθηκε στη Λάρνακα το 1931, στεγάζεται προς το παρόν σε ενοικιασμένο χώρο απέναντι από τη Μητρόπολη Κιτίου.
- LHEM (Ένωση Αρμενίων Νέων Λεμεσού). Ιδρύθηκε στη Λεμεσό το 1996 και σήμερα δεν διαθέτει οίκημα.
- Πολιτιστικός Σύλλογος Νορ Σερούντ. Ιδρύθηκε στη Λευκωσία το 2005 και σήμερα δεν διαθέτει οίκημα.

Και τα τρία παραδοσιακά αρμενικά πολιτικά κόμματα έχουν παρουσία στην Κύπρο: το Τασνακτσουτιούν (παράρτημα «Καρενιάν», 1947), το Ραμγκαβάρ (παράρτημα «Τεκεγιάν», 1956) και το Χεντσακιάν (από το 2005).

● Το Μέγαθο Ευγηρίας Καθαϊτζιάν (2012).

Οι ακόλουθοι σύνδεσμοι λειτουργούν εντός του οικήματος της Χομενετμέν-ΑΥΜΑ:

- Η Αρμενική Εθνική Επιτροπή Κύπρου (1965).
- Η Αρμενική Νεολαία Κύπρου (1977).
- Το Αρμενικό Κέντρο Νεολαίας «Αζαταμάρτ» (1985).
- Ο Αρμενικός Σύνδεσμος Μέριμνας Κύπρου (γνωστός και ως ΧΟΜ, παράρτημα «Σουσέ», 1988).
- Ο Αρμενικός Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Κύπρου Χαμαζκαϊν (παράρτημα «Οσιαγκάν», 1999).

Η κοινότητα διαθέτει ακαδημία ποδοσφαίρου (Χομενετμέν-ΑΥΜΑ: 2011), ομάδες φούτσαλ (ΑGBU-Αραράτ: 1999) και μπόουλινγκ (Χομενετμέν-ΑΥΜΑ: 2011), χορευτικές ομάδες (Σιπάν: 2000 και Ανί: 2016), παιδική χορευτική σχολή (Νανόρ: 2008), θεατρικό όμιλο (Τιμάκ: 2000), το 77^ο Σύστημα Προσκόπων Κύπρου (Χομενετμέν-ΑΥΜΑ: ιδρύθηκε το 1959 και επανασυστάθηκε το 2014), την εκκλησιαστική χορωδία Σουρπ Ασβατζατζίν (1921) και την παιδική εκκλησιαστική χορωδία Σουρπ Ασβατζατζίν (2011). Υπάρχει, επίσης, το Ίδρυμα Καθαϊτζιάν (Λάρνακα: 1984) και το Ίδρυμα Τεχνών Φάρος (Λευκωσία: 1998). Το Ίδρυμα Καθαϊτζιάν διαχειρίζεται το Μέγαθο Ευγηρίας Καθαϊτζιάν (Λευκωσία: 1988), το οποίο στεγάζει και Ελληνοκύπριους ηλικιωμένους. Τέλος, το φιλανθρωπικό Παναρμενικό Ίδρυμα «Χαϊαστάν» λειτουργεί και στην Κύπρο (1995, επαναδιοργανώθηκε το 2009).

Διοργανώνονται διάφορες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις, όπως έρανοι/παζαράκια, εκθέσεις τέχνης/βιβλίου, χορευτικές/θεατρικές παραστάσεις, κατασκηνώσεις/εκδρομές στην Κύπρο και το εξωτερικό, καθώς και διαλέξεις και εορτασμοί μνήμης αναφορικά με την Αρμενία, το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, τη Διασπορά και την Αρμενική Γενοκτονία.

Μνημεία

Παρά το σχετικά μικρό της μέγεθος, η αρμενοκυπριακή κοινότητα έχει να επιδείξει αρκετά μνημεία:

- Στο προαύλιο του καθεδρικού ναού της Παναγίας στη Λευκωσία βρίσκεται το καλλιμάρμαρο Μνημείο της Γενοκτονίας (1991) και δύο μαρμάρινα οστεοφυλάκια που περιέχουν λείψανα μαρτύρων της Γενοκτονίας από την έρημο του Ντερ Ζορ στη Συρία (2000).
- Μπροστά από τον καθεδρικό ναό της Παναγίας βρίσκεται ένα μαρμάρινο χασκάρ (σταυρόπετρα) που είναι αφιερωμένο στην αιώνια φιλία μεταξύ Αρμενίων και Ελλήνων της Κύπρου (2001) και η μπρούντζινη προτομή του Αρχιεπισκόπου Ζαρέχ Αζναβοριάν (2005).
- Μπροστά από το Σχολείο Ναρέκ στη Λευκωσία βρίσκεται το αμμολίθινο άγαλμα του Αγίου Γρηγόριου του Ναρεκηνσίου (1991).
- Μπροστά από το οίκημα της Χομενεμέν-ΑΥΜΑ βρίσκεται ένας μαρμάρινος τύμβος που περιέχει λείψανα μαρτύρων της Γενοκτονίας από την έρημο του Ντερ Ζορ στη Συρία (2002).
- Μπροστά από το οίκημα του AGBU Λευκωσίας βρίσκεται η αμμολίθινη προτομή του ιδρυτή του AGBU, Μπογός Νουμπάρ Πασιά (1991).
- Στο χώρο του Εκπαιδευτικού Ινστιτούτου Μελκονιάν βρίσκεται το καλλιμάρμαρο Μαυσωλήνιο των Ευεργετών (1956), τα μνημεία από πουρόπετρα για το Αρμενικό Αιφάβητο και τη Μπτέρα Αρμενία (1981), η μαρμάρινη προτομή του Αιλέκ Μανουκιάν (1990) και μια σειρά αμμολίθινων προτομών που απεικονίζουν σημαντικούς πυλώνες της αρμενικής ιστορίας και γραμμάτων (Χοβαννές Αϊβαζόφσκι, Χακόπ Μεγαπάρτ, Κομιτάς Βαρταμπέτ, Άγιος Μεσρώπ Μαστότς, Στρατηγός Αντρανίκ, Βαχάν Τεκεγιάν και Μοβσές Χορενατσι: 1990-1991).
- Στο αρχαίο αρμενικό κοιμητήριο στη Λευκωσία βρίσκεται μια αναμνηστική μεταλλική πλάκα που περιέχει τα ονόματα των εκεί 419 ταφέντων μεταξύ 1877 και 1931 (2010).
- Δίπλα στη μαρίνα της Λάρνακας βρίσκεται το ορειχάλκινο Μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας, υποδεικνύοντας το σημείο όπου χιλιάδες πρόσφυγες της Αρμενικής Γενοκτονίας πρωτοπάτησαν στην Κύπρο (2008).
- Μπροστά από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Λεμεσό βρίσκεται ένα χασκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ (2008).
- Μπροστά από την εκκλησία του Αγίου Στεφάνου στη Λάρνακα βρίσκεται ένα χασκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ, αφιερωμένο στην εκατονταετηρίδα της σφαγής των Αδάνων και τις μυριάδες των Αρμενίων μαρτύρων (2011).
- Στο αρμενικό κοιμητήριο Λάρνακας υπάρχει χασκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ, αφιερωμένο σε όλους τους κεκοιμημένους του αρμενικού έθνους στη Λάρνακα (2012).
- Στο νέο αρμενικό κοιμητήριο Λευκωσίας υπάρχει χασκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ, αφιερωμένο σε όλους τους κεκοιμημένους του αρμενικού έθνους (2013).
- Στο δασύλλιο της Διεύθυνσης Εθιμοτυπίας του Υπουργείου Εξωτερικών στη Λευκωσία υπάρχει χασκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ, αφιερωμένο από τον αρμενικό λαό στο φίλο λαό της Κύπρου (2016).

Τα ακόλουθα αρμενικά μνημεία βρίσκονται στις τουρκοκρατούμενες περιοχές της Κύπρου:

- Εντός του συμπλέγματος της παλαιάς αρμενικής εκκλησίας στη Λευκωσία βρίσκεται το πρώτο μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας (1932), το δεύτερο αρχαιότερο του είδους του στον κόσμο. Μόνο η βάση του σώζεται.
- Μέσα στην πλατεία έξω από το Αρμενομονάστηρο υπάρχει μια πέτρινη στήλη, αφιερωμένη στην εκεί επίσκεψη του Καθόλικου (Πατριάρχη) Σαχάκ Β' (1933).
- Πάνω σε λόφο που δεσπόζει του Αρμενομονάστηρου υπάρχει ένας τιμεντένιος οβελίσκος, αφιερωμένος στον Αββά Μεχιάτ της Σεβαστείας, την επίσκεψή του εκεί το 1695 και τη 200^η επέτειο του Τάγματος των Μεχιαριστών (1931).

- Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Αράμ Α΄ μιλά κατά την αποκάλυψη του χασκάρ (σταυρόπετρα) αφιερωμένου στην αιώνια φιλία μεταξύ Αρμενίων και Ελλήνων της Κύπρου (2001).

- Το Μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας στη Λευκωσία (2016).

- Το Μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας στο παραλιακό μέτωπο της Λάρνακας (2008).

• Το παρεκκλήσι του Αγίου Παύλου και η εντυπωσιακή πύλη του παιλιού αρμενικού κοιμητηρίου στη Λευκωσία (2010).

• Το παρεκκλήσι της Αγίας Αναστάσεως στο κοιμητήριο του Αγίου Δομετίου (2010).

Κοιμητήρια

Οι Αρμένιοι διαθέτουν τα δικά τους κοιμητήρια στην Κύπρο, ως εξής:

- Στη Λευκωσία βρίσκεται το αρχαίο κοιμητήριο που λειτουργούσε τουλάχιστον από το 1810 μέχρι το 1931 στην περιοχή του Λήδρα Πάλας. Χάρη στις προσπάθειες του Γραφείου του Εκπροσώπου των Αρμενίων, το κοιμητήριο και το παρεκκλήσι του Αγίου Παύλου αναστηλώθηκαν μεταξύ 2008 και 2009, με οικονομική αρωγή από το Υπουργείο Εσωτερικών. Συνολικά, τάφηκαν εκεί 419 άτομα μεταξύ 1877 και 1931, για τα οποία τοποθετήθηκε αναμνηστική πλάκα το 2010.
- Το δεύτερο αρμενικό κοιμητήριο της Λευκωσίας, σε γη που παραχώρησε η αποικιακή κυβέρνηση, δυτικά του Αγίου Δομετίου, είναι σε λειτουργία από το 1931. Από το 1974, βρίσκεται εντός της νεκρής ζώνης και οι επισκέψεις εκεί επιτρέπονται κάθε Κυριακή μεσημέρι. Το παρεκκλήσι του είναι αφιερωμένο στην Αγία Ανάσταση. Συνολικά, έχουν ταφεί εκεί περίπου 1.655 άτομα.
- Το τρίτο αρμενικό κοιμητήριο της Λευκωσίας (Άγιος Λάζαρος), νότια του δρόμου Λακατάμιας-Αγίων Τριμιθιάς, είναι σε λειτουργία από το 1998. Βρίσκεται σε γη που εκχώρησε στην κοινότητα η Κυβέρνηση. Συνολικά, έχουν ταφεί εκεί περίπου 185 άτομα.
- Το αρμενικό κοιμητήριο της Λάρνακας, δίπλα από το λατινικό, βρίσκεται σε χρήση από το 1923. Συνολικά, περίπου 655 άτομα έχουν ταφεί εκεί, συμπεριλαμβανομένων εννέα εθελοντών της Αρμενικής Λεγεώνας που σκοτώθηκαν εν ώρα καθήκοντος.
- Το αρμενικό κοιμητήριο της Λεμεσού, δυτικά του δρόμου Λεμεσού-Πλατρών, σε γη που παραχώρησε η αποικιακή κυβέρνηση, βρίσκεται σε χρήση από το 1960. Συνολικά, έχουν ταφεί εκεί περίπου 160 άτομα.
- Υπήρχε, επίσης, ένα μικρό αρμενικό κοιμητήριο στην Αμμόχωστο (1967-1974), που βρισκόταν σε γη που εκχώρησε η Κυπριακή Κυβέρνηση, στο οποίο έχουν ταφεί οκτώ άτομα. Από την τουρκική εισβολή του 1974, βρίσκεται στην περιφραγμένη περιοχή των Βαρωσίων και η τύχη του μας είναι άγνωστη.

- Ο αρμενοκυπριακός τύπος από το 1960 και μετά.

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Από το 1900, η αρμενική κοινότητα έχει να επιδείξει ένα μακρύ ιστορικό περιοδικών και εφημερίδων στην Κύπρο. Σήμερα, οι Αρμενοκύπριοι διαθέτουν τα ακόλουθα έντυπα, ηλεκτρονικά και διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης:

- Ραδιοφωνικό πρόγραμμα (1953) που σήμερα μεταδίδεται από το ΡΙΚ 2 (17:00-18:00).
- Τη διμηνιαία εφημερίδα Αρτσακάνκ (Ηχώ: 1995).
- Το τριμηνιαίο ενημερωτικό δελτίο του Γραφείου του Εκπροσώπου των Αρμενίων Λραντού (Ενημερωτικό Δελτίο: 2006).
- Το τριμηνιαίο εκκλησιαστικό δελτίο Μερ Πεγκεγετσίν (Η Εκκλησία μας: 2015).
- Το μηνιαίο διαδικτυακό ενημερωτικό δελτίο Gibrahayer (Αρμενοκύπριοι: 1999) - στα Αγγλικά.
- Το μηνιαίο διαδικτυακό ενημερωτικό δελτίο Αζάτ Χοσκ (Ελεύθερος Λόγος: 2011).
- Την επίσημη τρίγλωσση ιστοσελίδα www.cyprusarmenians.com (2007), που επιχορηγείται από την Κυπριακή Κυβέρνηση.
- Η επίσημη σελίδα στο Facebook του Γραφείου του Εκπροσώπου των Αρμενίων (Vartkes Mahdessian - Armenian MP in the Cyprus Parliament, από το 2011).
- Η επίσημη σελίδα στο Facebook της Αρμενικής Μητρόπολης Κύπρου (Armenian Prelature of Cyprus, από το 2014).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

578 μ.Χ.	Η πρώτη τεκμηριωμένη παρουσία Αρμενίων στην Κύπρο.
610-641	Μερικοί Αρμένιοι φθάνουν κατά τη βασιλεία του αρμενικής καταγωγής Αυτοκράτορα Ηράκλειου για πολιτικούς λόγους.
717-728	Μερικοί Αρμένιοι φθάνουν κατά τη διακονία του Καθόλικου (Πατριάρχη) Χοβαννές Οτζνετσιό για εμπορικούς λόγους.
965	Περισσότεροι Αρμένιοι φθάνουν μετά την απελευθέρωση της Κύπρου από τις αραβικές επιδρομές από τον πατρίκιο Νικήτα Χαλκούτζη για στρατιωτικούς λόγους.
973	Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Χατσιόκ Α΄ ιδρύει την Αρμενική Μητρόπολη στη Λευκωσία.
1136-1138	Ο Αυτοκράτορας Ιωάννης Β΄ Κομνηνός μεταφέρει ολόκληρο τον πληθυσμό της αρμενικής πόλης Τελ Χαμντούν στην Κύπρο.
1267	Αρκετοί Αρμένιοι καταφεύγουν στην Κύπρο μετά την πτώση της Ιερουσαλήμ.
1291	Πολλοί Αρμένιοι φθάνουν στην Κύπρο μετά την κατάκτηση της Άκρας.
1322	30.000 Αρμένιοι διαφεύγουν στην Κύπρο μετά τις επιθέσεις των Σαρακηνών στην Κιλικία.
1335 και 1346	Νέο κύμα Αρμενίων προσφύγων φθάνει στην Κύπρο μετά τις επιθέσεις των Μαμελούκων στην Κιλικία.
1403 και 1421	Χιλιάδες Αρμένιοι καταφθάνουν στην Κύπρο μετά την οθωμανική κατάκτηση της Κιλικίας.
1441	Μερικοί Αρμένιοι από την Κιλικία ενθαρρύνονται να εγκατασταθούν στην Αμμόχωστο.
Μάιος 1571	Η εκκλησία της Παναγίας της Τύρου ή της Τορτόζας παραχωρείται επίσημα στους Αρμένιους με φιρμάνι.
Ιούλιος 1821	Ανάμεσα στις 470 εκτελέσεις από τους Οθωμανούς είναι και ο Αρμένιος ιερέας της Λευκωσίας, ντερ Πετρός.
1860	Κατασκευάζεται το καμπαναριό της εκκλησίας της Παναγίας στη Λευκωσία, με δωρεά του Χαπετίκ Νεβρουζιάν, από τα πρώτα στην οθωμανική Κύπρο.
1894-1896	Διενεργούνται οι χαμιτικές σφαγές στην οθωμανική Τουρκία, με αποτέλεσμα 300.000 θανάτους. Περίπου 1.000 Αρμένιοι πρόσφυγες βρίσκουν καταφύγιο στην Κύπρο, από τους οποίους παραμένουν περίπου οι 100.
1909	Διενεργείται η σφαγή των Αδάνων, με αποτέλεσμα 30.000 θανάτους. Περίπου 2.000 Αρμένιοι καταφεύγουν στην Κύπρο· οι πλείστοι επιστρέφουν εντός του έτους.
1915-1923	Οι Οθωμανοί και οι Νεότουρκοι διαπράττουν την Αρμενική Γενοκτονία, προκαλώντας πέραν των 1.500.000 θανάτων. Περίπου 9.000 Αρμένιοι πρόσφυγες καταφθάνουν στην Κύπρο, από τους οποίους περίπου 1.300 εγκαθίστανται μόνιμα.
1916-1918	Η Αρμενική Λεγεώνα συγκροτείται και εκπαιδεύεται στη Μοναργά, κοντά στο Μπογάζι, αποτελούμενη από πέραν των 4.000 Αρμενίων της Διασποράς, που αργότερα πολέμησαν ηρωικά εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
30 Ιουνίου 1918	Ο Αρχιεπίσκοπος Τανιέλ Χακοπιάν καθαγιάζει την εκκλησία του Αγίου Στεφάνου στη Λάρνακα.
15 Φεβρουαρίου 1924	Ο Ύπατος Αρμοστής Sir Malcolm Stevenson καταθέτει το θεμέλιο λίθο για το Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο Μελκονιάν.
13 Φεβρουαρίου 1926	Ο Αρχιεπίσκοπος Ζαβέν ντερ Γεγιαγιάν εγκαινιάζει το Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο Μελκονιάν.
2 Αυγούστου 1931	Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Σαχάκ Β΄ αποκαλύπτει τον τιμμεντένιο οβελίσκο επί του Λόφου του Μεχτιάρ στο Αρμενομονάστηρο.
24 Απριλίου 1932	Ο Αρχιεπίσκοπος Πετρός Σαρατζιάν αποκαλύπτει το τιμμεντένιο μνημείο της Γενοκτονίας στην παλιά Λευκωσία.
8 Σεπτεμβρίου 1933	Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Σαχάκ Β΄ αποκαλύπτει την πέτρινη στήλη στην πλατεία του Αρμενομονάστηρου.
14 Ιανουαρίου 1945	Ο Αρχιμανδρίτης Κρικόρ Μπαχλαβουνί τελεί την πρώτη Λειτουργία για περίπου τέσσερις αιώνες στην εκκλησία της Παναγίας του Καντσβώρ στην Αμμόχωστο.
28 Ιουλίου 1946	Ο πάστορας Γιοχάννα ντερ Μεγκερντισιάν καταθέτει το θεμέλιο λίθο της αρμενικής ευαγγελικής εκκλησίας στη Λευκωσία.
1η Ιουλίου 1947	Ο πάστορας Γιοχάννα ντερ Μεγκερντισιάν εγκαινιάζει την αρμενική ευαγγελική εκκλησία στη Λευκωσία.
11 Απριλίου 1948	Ο Επίσκοπος Γεβόντ Τσεμπεγιάν καθαγιάζει την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Λεμεσό.
24 Απριλίου 1954	Ο Επίσκοπος Γεβόντ Τσεμπεγιάν καταθέτει το θεμέλιο λίθο για το καλλιμάρμαρο Μαυσωλείο των Αδελφών Μελκονιάν.

- 15 Ιανουαρίου 1956 Ο Επίσκοπος Γεβόντ Τσεμπεγιάν αποκαλύπτει το καλλιμάρμαρο Μουσωλείο των Αδελφών Μελκονιάν.
- 5 Αυγούστου 1960 Ο Μπερτζ Τιλμπιάν ψηφίζεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων στην Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση, εξασφαλίζοντας το 60,49% των ψήφων.
- 16 Αυγούστου 1960 Η Κύπρος αποκτά την Ανεξαρτησία της: οι Αρμένιοι αναγνωρίζονται ως θρησκευτική ομάδα από το Σύνταγμα.
- 13 Νοεμβρίου 1960 Οι Αρμένιοι επιλέγουν στο δημοψήφισμα να ανήκουν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα.
- 21 Δεκεμβρίου 1963-26 Μαρτίου 1964 Διακοινοτικές ταραχές: εξτρεμιστές Τουρκοκύπριοι καταλαμβάνουν την αρμενική συνοικία της Λευκωσίας και την εκκλησία της Παναγίας του Καντσβώρ στην Αμμόχωστο.
- 19 Ιουλίου 1970 Ο Δρ Αντρανίκ Λ. Αστζιάν εκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 56,30% των ψήφων.
- 12 Νοεμβρίου 1972 Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' και ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Χορέν Α' εγκαινιάζουν το νέο Σχολείο Ναρέκ στη Λευκωσία.
- 24 Απριλίου 1975 Η Βουλή των Αντιπροσώπων υιοθετεί Ψήφισμα που αναγνωρίζει την Αρμενική Γενοκτονία.
- 25 Σεπτεμβρίου 1976 Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' και ο Επίσκοπος Νερσές Παχτικιάν καταθέτουν το θεμέλιο λίθο για το νέο καθεδρικό ναό της Παναγίας στη Λευκωσία.
- 3 Οκτωβρίου 1976 Ο Δρ Αντρανίκ Λ. Αστζιάν επανεκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 50,96% των ψήφων.
- 10 Δεκεμβρίου 1979 Το Συμβούλιο Βελτιώσεως Στροβόλου μετονομάζει την οδό Κύκλωπος σε οδό Αρμενίας. Η πινακίδα τοποθετείται επίσημα στις 15 Ιανουαρίου 1980.
- 8 Μαΐου 1981 Ο Πρόεδρος του AGBU Αλέκ Μανουκιάν αποκαλύπτει το δίδυμο μνημείο για το Αρμενικό Αλφάβητο και τη Μητέρα Αρμενία στο Μελκονιάν.
- 22 Νοεμβρίου 1981 Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Χορέν Α' και ο Συγκαθήμενος Καθόλικος (Πατριάρχης) Καρεκίν Β' εγκαινιάζουν και καθαγιάζουν το νέο καθεδρικό ναό της Παναγίας στη Λευκωσία.
- 14 Μαρτίου 1982 Ο Αράμ Καλαϊτζιάν εκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 58,36% των ψήφων.
- 4 Μαρτίου 1984 Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Καρεκίν Β' εγκαινιάζει το νέο κτήριο της Μητρόπολης.
- 13 Ιουλίου 1986 Ο Αράμ Καλαϊτζιάν επανεκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 65,08% των ψήφων.
- 24 Μαΐου 1987 Ο Πρόεδρος Σπύρος Κυπριανού καταθέτει το θεμέλιο λίθο για το νέο οικοτροφείο του Μελκονιάν.
- 30 Μαΐου 1987 Ο Πρόεδρος Σπύρος Κυπριανού εγκαινιάζει το νέο οίκημα της ΑΥΜΑ.
- 6 Μαρτίου 1988 Ο Υπουργός Εσωτερικών Χριστόδουλος Βενιαμίν εγκαινιάζει το Μέγαθρο Ευγηρίας Καλαϊτζιάν.
- 21 Οκτωβρίου 1989 Ο Προεδρεύων της Δημοκρατίας Βάσος Λυσσαρίδης εγκαινιάζει το νέο οικοτροφείο του Μελκονιάν.
- 22 Οκτωβρίου 1989 Ο Πρόεδρος του AGBU Αλέκ Μανουκιάν εγκαινιάζει το νέο οίκημα του AGBU Λευκωσίας.
- 19 Απριλίου 1990 Η Βουλή των Αντιπροσώπων αναγνωρίζει την 24η Απριλίου ως Εθνική Ημέρα Μνήμης για την Αρμενική Γενοκτονία.
- 24 Μαρτίου 1991 Ο Εκπρόσωπος Αράμ Καλαϊτζιάν αποκαλύπτει το αμμολίθινο άγαλμα του Αγίου Γρηγόριου του Ναρεκηνσίου στη Λευκωσία.
- 24 Απριλίου 1991 Επίσημα αποκαλυπτήρια του Μνημείου της Αρμενικής Γενοκτονίας στη Λευκωσία.
- 19 Μαΐου 1991 Ο Αράμ Καλαϊτζιάν επανεκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 67,00% των ψήφων.
- 22 Οκτωβρίου 1995 Ο Πετρός Καλαϊτζιάν εκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων σε αναπληρωματική εκλογή, εξασφαλίζοντας το 60,34% των ψήφων.
- 18 Μαΐου 1996 Ο Πρόεδρος Γλαύκος Κληρίδης εγκαινιάζει το νέο Σχολείο Ναρέκ στη Λάρνακα.
- 26 Μαΐου 1996 Ο Πετρός Καλαϊτζιάν επανεκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 73,91% των ψήφων.
- 16 Φεβρουαρίου 1997 Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Αράμ Α' καθαγιάζει το παρεκκλήσι του Αγίου Παντοσώτηρος στη Λευκωσία.
- 3 Φεβρουαρίου 1999 Ο Καθόλικος (Πατριάρχης) Αράμ Α' εγκαινιάζει την Αίθουσα «Βαχράμ Ουτιτζιάν».
- 23 Μαρτίου 2001 Ο Δήμος Αγλαντζιάς μετονομάζει την οδό Εφέσου σε οδό Μελκονιάν. Η πινακίδα αποκαλύπτεται επίσημα στις 7 Απριλίου 2001 από το Δήμαρχο Ανδρέα Πέτρου.

- 27 Μαΐου 2001 Ο Πετρός Καλαϊτζιάν επανεκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 57,13% των ψήφων.
- 21 Οκτωβρίου 2001 Ο Προεδρικός Επίτροπος Μανώλης Χριστοφίδης αποκαλύπτει το μαρμάρινο χατσκάρ (σταυρόπετρα) αφιερωμένο στην αιώνια φιλία των Αρμενίων και των Ελλήνων της Κύπρου.
- 28 Απριλίου 2002 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν αποκαλύπτει τον τύμβο-οστεοφυλάκιο μπροστά από την ΑΥΜΑ.
- 1 Δεκεμβρίου 2002 Η Αρμενική αναγνωρίζεται ως μειονοτική γλώσσα της Κύπρου.
- 1 Μαΐου 2005 Ο δωρητής Αλέκο Μπεζικιάν αποκαλύπτει την μπρούντζινη προτομή του Αρχιεπισκόπου Ζαρέχ Αζναβοριάν στη Λευκωσία.
- 9 Οκτωβρίου 2005 Ο Δρ Βαχάκν Αταμιάν εκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων σε αναπληρωματική εκλογή, εξασφαλίζοντας το 52,03% των ψήφων.
- 21 Μαΐου 2006 Ο Βαρτκές Μαχτεσιάν εκλέγεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 52,60% των ψήφων.
- 28 Ιουνίου 2006 Ο Πρόεδρος Τάσος Παπαδόπουλος εγκαινιάζει την πτέρυγα «Ραφαελιάν» του Μεγάλου Ευγηρίας Καλαϊτζιάν.
- 24 Νοεμβρίου 2006 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Αρμενίας Ρομπέρτ Κοτσιαριάν καταθέτει το θεμέλιο λίθο για το Μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας στη Λάρνακα.
- 6 Μαΐου 2007 Οι Αρμένιοι προσεύχονται, για πρώτη φορά από την εισβολή του 1974, στο Μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου (Μαγκαραβάνκ).
- 6 Μαρτίου 2008 Ο Μάριος Καρογιάν εκλέγεται Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων.
- 28 Μαΐου 2008 Ο Πρόεδρος Δημήτρης Χριστόφιας αποκαλύπτει το Μνημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας στη Λάρνακα.
- 28 Σεπτεμβρίου 2008 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν αποκαλύπτει το χατσκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ στη Λεμεσό.
- 5 Νοεμβρίου 2008 Ο Πρόεδρος Δημήτρης Χριστόφιας εγκαινιάζει το νέο Σχολείο Ναρέκ στη Λεμεσό.
- 28 Φεβρουαρίου 2010 Ο Εκπρόσωπος Βαρτκές Μαχτεσιάν εγκαινιάζει τη νέα αίθουσα της ΑΥΜΑ.
- 11 Απριλίου 2010 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν επανακαθαγιάζει το παρεκκλήσι του Αγίου Παύλου και τελεί την πρώτη Λειτουργία από το 1963.
- 8 Μαΐου 2010 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν και ο Εκπρόσωπος Βαρτκές Μαχτεσιάν εγκαινιάζουν την ανακαινισμένη αίθουσα εκδηλώσεων δίπλα από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Λεμεσό.
- 5 Μαΐου 2011 Ο Πρόεδρος Δημήτρης Χριστόφιας εγκαινιάζει το νέο οίκημα του ΑΓΒΥ Λάρνακας.
- 17 Μαΐου 2011 Ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού Δρ Ανδρέας Δημητρίου εγκαινιάζει τη νέα αίθουσα εκδηλώσεων του Ναρέκ Λευκωσίας.
- 22 Μαΐου 2011 Ο Βαρτκές Μαχτεσιάν επανεκλέγεται ως Εκπρόσωπος των Αρμενίων, εξασφαλίζοντας το 67,67% των ψήφων.
- 25 Δεκεμβρίου 2011 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν καθαγιάζει το χατσκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ αφιερωμένο στην εκατονταετηρίδα της σφαγής των Αδάνων και τις μυριάδες των Αρμενίων μαρτύρων.
- 26 Φεβρουαρίου 2012 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν και ο π. Μαστότς Ασκαριάν αποκαλύπτουν το χατσκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ αφιερωμένο σε όλους τους κκοιμημένους του αρμενικού έθνους στη Λάρνακα.
- 11 Μαΐου 2014 Ο Αρχιεπίσκοπος Βαρουζάν Χεργκελιάν επανακαθαγιάζει τον παλαιό καθεδρικό ναό της Παναγίας στην κατεχόμενη Λευκωσία και τελεί την πρώτη Λειτουργία από το 1964.
- 22 Νοεμβρίου 2014 Ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού Δρ Κώστας Καδής εγκαινιάζει το Αρμενικό Κέντρο Παιδικής Φροντίδας «Νανόρ».
- 28 Νοεμβρίου 2014 Ο Επίτροπος Προεδρίας Φώτης Φωτίου εγκαινιάζει το γήπεδο της Χομενετμέν-ΑΥΜΑ.
- 2 Απριλίου 2015 Επίσημη παρουσίαση των κοινών αναμνηστικών γραμματοσήμων της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Αρμενίας που απεικονίζουν το Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο Μελκονιάν, σηματοδοτώντας την εκατονταετηρίδα της Αρμενικής Γενοκτονίας.
- 3 Απριλίου 2015 Η Βουλή των Αντιπροσώπων υιοθετεί Νόμο που ποινικοποιεί την άρνηση της Αρμενικής Γενοκτονίας.
- 16 Μαρτίου 2016 Ο Πρόεδρος Νίκος Αναστασιάδης και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Αρμενίας Σερζ Σαρκισιάν αποκαλύπτουν χατσκάρ (σταυρόπετρα) από πέτρα τουφ αφιερωμένο από τον αρμενικό λαό στο φίλο λαό της Κύπρου.
- 5 Μαΐου 2016 Ο Βαρτκές Μαχτεσιάν ανακηρύσσεται Εκπρόσωπος των Αρμενίων, χωρίς ανθυποψήφιο.

Χάρτης με τους τόπους προέλευσης των Αρμενοκυπρίων

Σχεδιασμός του χάρτη από τον Αλέξανδρο-Μιχαήλ Χατζηλήρα

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αρμενική Μητρόπολη Κύπρου. *Η Αρμενική Εκκλησία στην Κύπρο*. Λευκωσία: Αρμενική Μητρόπολη Κύπρου, 2003.

Ghazarian, Jacob G. *The Armenian Kingdom in Cilicia during the Crusades: The integration of Cilician Armenians with the Latins, 1080-1393*. London: Routledge, 2000.

Kasbarian, Sossie. *Rooted and Routed: The Contemporary Armenian Diaspora in Cyprus and Lebanon*. Ph.D. Thesis. London: University of London, 2006.

Keshishian, Kevork. «The Armenian community of Cyprus: 6th century AD to present day». *Cyprus Today*, (Vol. XL, No. 1, Jan-April 2002), pp. 22-40. Nicosia: Ministry of Education and Culture, 2002.

Κουρέας, Νίκος. «Οι δυναστικές και στρατιωτικές σχέσεις μεταξύ της Κύπρου και της Μικρής Αρμενίας κατά την περίοδο 1195-1375». *Επιστημονική Επετηρίς της Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών*, τόμος Γ', σελ. 9-28. Λευκωσία: Κυπριακή Εταιρεία Ιστορικών Σπουδών, 1997.

Matossian, John. *Silent Partners, the Armenians and Cyprus, 578-1878*. Nicosia: Lusignan Press, 2009.

Maxoudian, Noubar. «A brief history of the Armenians in Cyprus». *Armenian Review*, Vol. XXVII, No. 4 (Winter 1974), p. 398-416. Watertown, Massachusetts, 1974.

Pattie, Susan Paul. *Faith in History, Armenians rebuilding community*. Washington: Smithsonian Institution Press, 1997.

Pattie, Susan. «Armenian Diaspora Life in Cyprus and London». *Armenian Review*, Vol. 44, No. 1 (Spring 1991), p. 37-57. Watertown, Massachusetts, 1991.

Varnava, Andrekos; Coureas, Nicholas; Elia, Marina (Eds). *The Minorities of Cyprus: Development Patterns and the Identity of the Internal-Exclusion*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2009.

Χατζηλύρας, Αλέξανδρος-Μιχαήλ. *Οι Αρμένιοι της Κύπρου*. Λάρνακα: Ίδρυμα Καλαϊτζιάν, 2009.

Χατζηλύρας, Αλέξανδρος-Μιχαήλ. «Η αρμενοκυπριακή κοινότητα». *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, 3^{ος} τόμος, 1980-1989, σελ. 182-201. *Ο Φιλελεύθερος*, 2011.

Χατζηλύρας, Αλέξανδρος-Μιχαήλ. «Η αρμένικη εκπαίδευση στην Κύπρο». *ΧΡΟΝΙΚΟ με την εφημερίδα Πολίτης*, τεύχος 188, 6 Νοεμβρίου 2011.

Χατζηλύρας, Αλέξανδρος-Μιχαήλ. *Η Κυπριακή Δημοκρατία και οι Θρησκευτικές Ομάδες*. Λευκωσία, 2012.

Μαχτεσιάν, Βαρτκές, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και Υπουργείο Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας (Παραγωγοί). Παυλίδης, Άντρος και Χατζηστυλλής, Μενέλαος (Σκηνοθέτες). *Οι Αρμένιοι στην Κύπρο*. (Ταινία Ντοκιμαντέρ). Λευκωσία: 2011.

● Το Μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου (Μαγκαραβάνκ ĩ Σουρα Μαγκάρ) το 1967.

Γ.Τ.Π. 274/2016 - 3.000

ISBN 978-9963-50-408-4

Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία

www.moi.gov.cy/pio

Εκτύπωση Κώνος Λτδ